ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: http://dx.doi.org/10.29228/cukar.70179

Saban, F. D. ve Yıldız, B. (2023). Adana'daki sinema kültürünün morfolojik ve mimari özellikleri. *Çukurova Araştırmaları, 9*(2), 38-52.

CİLT 9, SAYI 2, YAZ 2023, s. 38-52

ADANA'DAKİ SİNEMA KÜLTÜRÜNÜN MORFOLOJİK VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ[1][2]

F. Duygu SABAN[3]

Burcu YILDIZ[4]

Öz

Günümüzde nostaljik bir etkinlik mekânı olarak hatıralarda kalan yazlık sinemalar 1960-1985 yılları arasında Adana kentinin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminde önemli yer tutmuştur. Kentte ekonomik gelişime bağlı olarak iç göçle artan nüfusa sıcak yaz akşamlarında eğlenme imkânı sağlayan yazlık sinemalara akın edilmesi, her eve televizyonun girmesiyle 1980lerde son bulmuş olsa da, sinemalar hala kentlinin belleğinde yer almakta ve önemli referans noktaları olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmanın amacı Adana'daki sinema kültürünün kentsel mekânı nasıl biçimlendirdiğini, kentin gelişimi ile sinemalar arasında nasıl bir ilişki olduğunu ve yazlık sinemaların tasarım özelliklerini sorgulamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda 1961, 1972 ve 1985 tarihli hava fotoğrafları üzerinden sinemaların konumları tespit edilmiş, yapılmış araştırmalar ve yayınlar taranarak sinemaların isimleri belirlenmiş, bunların arasından 50 adet salon sineması ve yazlık sinema belirlenerek tarihlere göre kentteki faaliyetleri araştırılmış ve kentin gelişimi ile aralarındaki ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna ilave olarak yazlık sinemaların kentin farklı bölgelerinde yer alan 12 adedinin planları AutoCAD ortamında çizilmiş, seçilen örnekler üzerinden yazlık sinemaların mekânsal özellikleri belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen veriler sonucunda tarihi kent merkezinde salon sinemaları ile başlayan film izleme etkinliğinin yazlık sinemalar ağırlıklı olmak üzere 1961-1972 yılları arasında merkezde ve kuzeyindeki iki bölgede yoğunlaştığı, çeperlerdeki mahallelerdeki boş arsalarda yazlık sinemaların oluşturulduğu ve sinemaların oluşumunun kentin gelişimiyle doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Kapasitesi 150 ile 1300 kişi arasında değişen yazlık sinemalar perdesi dar kenarına yerleştirilen bir dörtgen form içerisinde, zemin kotunda ise yüksek duvarlarla çevrili, tahta sandalyeler üzerinde ve ailelerin kullandığı localarda film izlenilen ve bazılarında süs havuzu bulunan mekânlardır. Halen altı adedinin perdesiyle var olduğu tespit edilen sinemaların kent hafızasındaki yerinin sürdürülmesi kentsel kültürel bellek açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Adana, kent kültürü, kentsel morfoloji, sinema, tipoloji*

[1] Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

[2] Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından FBA-2022-12596 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

[3] Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, fduygu@cu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-8906-6748

[4] Yüksek Mimar, b.yildiz@gmail.com, https://orcid.org/0009-0006-7476-833X

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 20.05.2023 **Accepted/Kabul: 28.05.2023**

Published/Yayın: 00.00.2023

MORPHOLOGICAL AND ARCHITECTURAL CHARACTERISTICS OF CINEMA CULTURE IN ADANA

Abstract

Open-air cinemas which are spaces of nostalgia were significant between 1960 and 1985 regarding the financial, social, and cultural development of Adana. While the predominant use of open-air cinemas for public entertainment in hot summer evenings had ended by 1980s because of the television broadcasting, they still live in the memory of people and keep being nodes of reference. This study aims to investigate how cinema culture formed urban space, the extent of the relationship between cinemas and the development of the city and their design principles. Within these aims locations of cinemas are identified using aerial photographs dated 1961, 1972 and 1985, names of the cinemas are ascertained by reviewing the relevant literature, activities of 50 cinemas in the city are investigated and the relationship between the development of the city and the cinemas are examined. Furthermore, plans of twelve of the open-air cinemas are drawn using AutoCAD to understand their spatial qualities. As a result of the study, it is determined that the establishment of cinemas which started in the historic city centre with saloon ones was directed to two other regions with open-air cinemas between the years of 1961 and 1972, empty plots within the outer neighbourhoods were used to create new open-air cinemas and that there was a direct relationship between the establishment of cinemas and the development of the city. Open-air cinemas with capacities from 150 people to 1300 were designed to have a screen in the narrow side of a rectangle, surrounded with high walls if built on land, having wooden chairs or boxes for families, and artificial pools in some examples. It is possible to argue, as the screens of six open-air cinemas have survived, that sustaining the place of cinemas in the memory of the citizens for urban cultural life is important.

Keywords: *Adana, cinema, typology, urban culture, urban morphology*

GİRİŞ

Sinema kültürünü farklı açılarıyla ele alan sayısız akademik çalışma bulunmaktadır. Sinemanın ve kültürünün toplumsal ve sosyolojik boyutu (Kurt, 2018; Gökmen ve Gür, 2017), sinema deneyimi (Öztürk, 2013), sinema işletmeciliği (Erkılıç ve Ünal, 2018), kentlere özgü sinema mekanları ve kültürü (Ertaylan, 2013; Bozyiğit, 1999, Tekerek, 2006), filmlerde kentlerin nasıl yansıtıldığı (Satur, 2018) gibi konular üzerine yayınlar yapılmıştır. Sinema kültürü denildiğinde Adana kentinin ön plana çıktığı, kentin sinema ekonomisindeki yeri, yetiştirdiği sinema sanatçıları, Yeşilçam sinemasındaki rolü vb. konuların dile getirildiği görülmektedir. Adana'daki sinema kültürünün mekâna yansıması ise yeterince ele alınmamış bir konudur. Aydın Çam ve İlke Şanlıer Yüksel (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2021) Adana'daki sinemalar üzerine yaptıkları çalışmalarda çoklu yöntemler kullanarak ilk defa kentteki sinemaların konumlarını belirleyip harita oluşturmuş ve kentin tarihinde önemli bir yeri olan yazlık sinemaların kent belleğindeki yerini mekânsal olarak betimlemişlerdir. Özaloğlu (2017, s. 13) mekânın yalnızca fiziksel özellikleriyle değil toplumsal özellikleriyle de belleği şekillendirdiğini ve mekânın hatıralarımızda korunmasının kolektif düşüncenin oluşması için önemli olduğunu ifade eder. Adana'daki sinema kültürü de bu nedenle ele alınması gereken önemli bir konudur.

Bu çalışma sinema kültürünün kentin biçimlenişine etkisini morfolojik ve mimari açıdan ele almaktadır. Çalışmayla Adana kent kültürünü şekillendiren önemli mekanlar olan sinemaların yıllar içindeki konumlanmalarını, konumlarının kentin gelişimiyle ilişkili olup olmadığını, mekânsal özelliklerini, plan şemalarını ve tasarım ilkelerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda hava fotoğraflarından, hatıratlardan ve daha önce yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Çalışma Adana kent kültürünün önemli bir parçası olan sinemaların hem kentin

biçimlenişine etkisinin değerlendirilmesine hem de mimari özelliklerinin tespit edilmesine katkıları açısından özgün değere sahiptir.

YÖNTEM

Çalışma kapsamında hava fotoğrafları, konuyla ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar, Dialog for Cinema as Cultural Heritage (Kültürel Miras Olarak Sinema için Diyalog) projesi raporu (Anonim, 2022) ile proje kapsamında hazırlanmış olan sinemaların konumlarını gösteren harita (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2021) ve sinema kültürünün gelişimine tanık olan kentlilerin hatırat niteliğindeki yayınları ana materyaller olarak kullanılmıştır.

Adana kentindeki sinemaların tarihsel olarak gelişimini tespit edebilmek amacıyla Harita Genel Komutanlığından temin edilen 1961, 1972 ve 1985 yıllarına ait hava fotoğrafları detaylı şekilde incelenmiş ve kentin 1985 yılına kadarki sınırları dikkate alınarak sinemaların konumları tespit edilmiştir. Tespit edilen sinemalar cinemap.org internet sitesinde paylaşılan haritadaki sinemaların konumları ve isimleri ile karşılaştırılarak hava fotoğraflarında varlığı görülen sinemalar arasından kent merkezinde ve çeperlerinde olmak üzere 50 adet sinema analiz edilmek üzere seçilmiştir. Çalışma kapsamında 1980 yılına kadar inşa edilmiş olan sinemalar ile 1961-1985 yılları arasında hizmet verenler arasından ve çeşitli kaynaklardan varlığı teyit edilenlerden seçim yapılmaya dikkat edilmiştir. Bu nedenle eski Gregoryen kilisesinin dönüştürülmesiyle oluşturulan ve 1960'lı yıllarda Merkez Bankası'nın inşa edilmesi amacıyla yıkıldığı bilinen Tan/Ünal sineması ile 1980'li yılların ortalarında inşa edilen Metro Sineması gibi sinemalar çalışma alanı içerisinde yer almalarına rağmen incelemede dikkate alınmamıştır.

Kültürel Miras Olarak Sinema için Diyalog projesi kapsamında hazırlanan haritada (cinemap.org) konumları belirlenen 120 adet sinema bulunmaktadır ve 1985 yılından sonra inşa edilmiş olanlar, AVM'ler bünyesinde yer alanlar ve varlığı devam eden ya da yıkılmış olanlar ayrım yapılmadan tüm sinemalara yer verilmiştir. Bu çalışma 1961-1985 yılları arasında hizmet veren sinemalarla sınırlandırıldığı için sinemaların hangi yıllarda hizmet verdiği bilgisine Kültürel Miras Olarak Sinema için Diyalog projesi kapsamında hazırlanan haritaya ilave olarak Adana İl Yıllıkları, bilimsel çalışmalar ve hava fotoğraflarından faydalanılarak karar verilmiş ve kent merkezi ve çeperleri olmak üzere dengeli dağılım sağlayacak şekilde incelenecek sinemalar belirlenmiştir.

Seçilen 50 adet sinemanın konumları kentin 1940 ve 1961'deki sınırları dikkate alınarak haritaya işlenmiş ve harita üzerinde 1961 tarihli hava fotoğrafında varlığı tespit edilenlerle başlanarak 1961, 1972 ve 1985 yıllarında hizmet verip vermedikleri sorgulanarak kentin gelişimi ile sinema kültürünün ilişkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna ilave olarak çalışma kapsamında konumları ve isimleri belirlenen 50 adet sinema içinden kent merkezinde ve çeperlerdeki mahallelerde hizmet veren 12 adet yazlık sinemanın plan şemaları AutoCAD ortamında ölçekli olarak çizilmiş ve yazlık sinemaların plan şemalarındaki benzerlik ve farklılıklar, sinemaların kapasiteleri, konumlanma ilkeleri ve tasarım özellikleri analiz edilmiştir.

BULGULAR

Adana kenti Seyhan Nehri'nin batı yakasında, Tepebağ olarak adlandırılan bölgede kurulmuş çok katmanlı bir kenttir. Geç Hitit Devletlerine kadar tarihi geçmişi takip edilebilen kent, Roma Döneminde, Anadolu Selçuklu Beylikleri zamanında ve Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girdikten sonra 20. Yüzyıl başlarına kadar yüz ölçüm olarak gelişim gösterememiş, tarihi kent merkezi tüm uygarlıkların mimari eserlerini inşa ettikleri bir sahne görevi görmüştür (Saban, 2017). Kentin 20. Yüzyıldan sonra gelişim göstermesi Seyhan Nehri taşkınlarına karşı inşa edilen setler ve Seyhan Barajı ile mümkün olmuş, 1935-1940 yılları arasında Hermann Jansen tarafından hazırlanan imar planı doğrultusunda kentin planlı gelişimi kuzeye doğru gerçekleşmiş, tarıma dayalı sanayinin hız kazanmasıyla kent kısa sürede planlı alanın dışına taşarak büyümesini

sürdürmüştür (Saban, 2017). Tarihi kent merkezi bu süreç içerisinde kentin ana merkezi işlevini devam ettirdiğinden idari, sosyal, kültürel olmak üzere topluma hizmet amacıyla oluşturulan tüm birimler yakın zamana kadar bu bölgede oluşturulmuştur ve halen pek çok birim tarihi kent merkezinde bulunmaktadır.

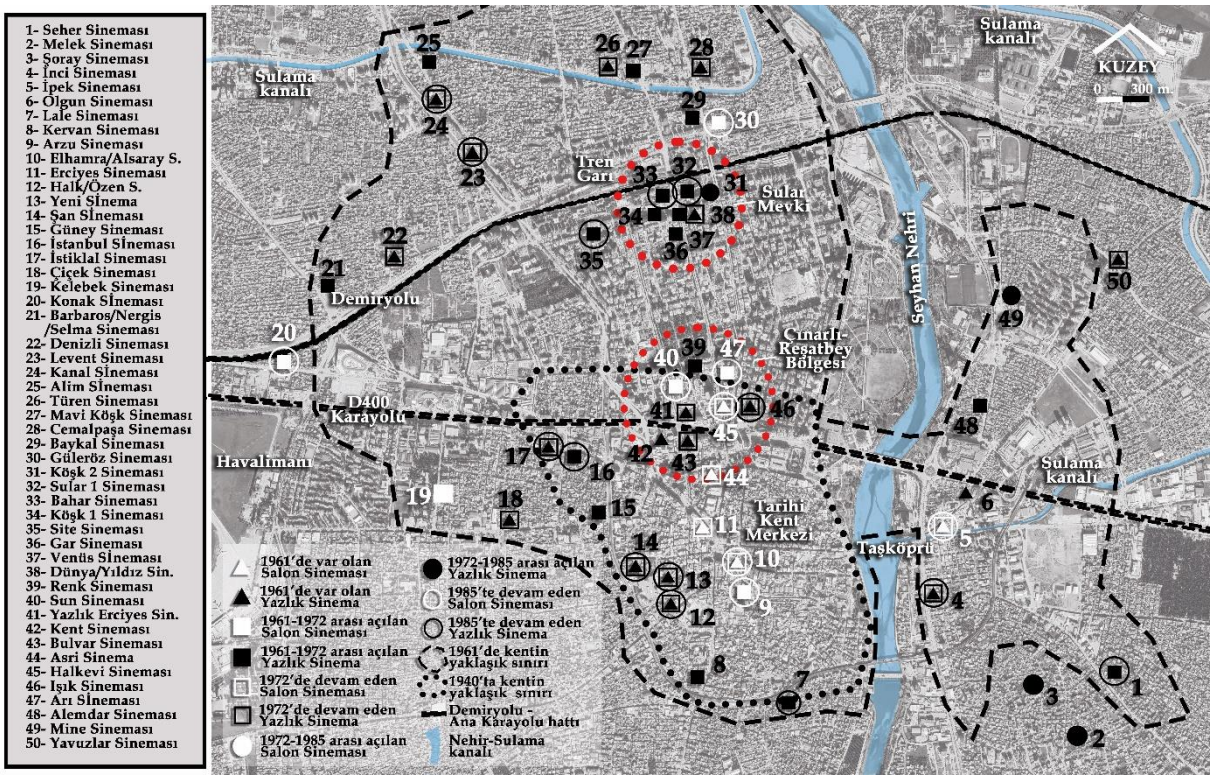
Bu nedenle ilk sinemaların kentin tarihi merkezinde ve çevresinde inşa edilmiş olması şaşırtıcı değildir. Kentin en eski sinemaları 20. Yüzyıl başlarında film gösterimi yapılan ve açık hava sineması olan Teras Sineması ile kapalı salona sahip Adana Rum Sinemasıdır (Anonim, 2022, s. 5). Teras sineması Eski İstasyonun batısında, eski Şakirpaşa Caddesi ya da İstasyon Caddesi olarak adlandırılan bugünkü Kurtuluş Caddesi üzerindedir, ancak bu amaçla inşa edilmiş bağımsız bir bina değildir, mevcut binanın damında yaz akşamlarında hizmet veren bir yapıya sahiptir. Kente ait 1910 ve 1918 tarihli halihazır haritalarda ve 1939 yılında hazırlanmaya başlanan kadastro haritalarında, ya da Jansen imar planının altlıklarında Teras sinemasına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 1924 tarihli Adana Ticaret Rehberinde kaydı bulunan Teras sineması gibi (Anonim, 2022, s. 6), Tablo 1'de görüldüğü üzere Teras Sinemasının bulunduğu bölgede yer alan iki sinemanın daha (İstanbul Sineması ve Güney Sineması) binaların damında oluşturulmuş olması bu bilgiyi desteklemektedir.

Çalışma kapsamında incelenen 50 adet sinemanın 11 adedi salon sinemasıdır, diğer 39 adedi ise yazlık sinemalardan oluşmaktadır (Tablo 1). Sinemaların konumları değerlendirildiğinde; salon sinemalarının tarihi kent merkezindeki Kuruköprü ve Karasoku Mahallelerinde yoğunlaştığı, planlı alana geçiş bölgesi olarak tanımlanabilecek Çınarlı ve Reşatbey Mahallelerinde üç adedi salon sineması olmak üzere sekiz adet sinema bulunduğu, Sular Bölgesi olarak adlandırılan Kurtuluş ve Cemalpaşa Mahallelerinin kesişim noktasında ise sekiz adet yazlık sinemanın var olduğu tespit edilmiştir (Şekil 1).

Tablo 1. *Çalışma Kapsamında İncelenen Sinemalar (F. Duygu Saban tarafından hava fotoğrafları ve ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur)*

Sıra	Sinema Adı	Mahallesi	Türü	Niteliği	1961	1972	1985	Kapasite	Yön	Loca	Mevcut Durum
1	Alemdar	Sinanpaşa	Yazlık	Zeminde		X		1100	D-B		Perde Mevcut
2	Alim	Namık Kemal	Yazlık	Zeminde		X		700	D-B		Yıkılmış
3	Arı	Reşatbey	Salon	Bağımsız Bina		X	X		K-G		Kapalı
4	Arzu	Karasoku	Salon	Pasaj İçinde		X	X				Yıkılmış
5	Asri	Kuruköprü	Salon	Bağımsız Bina	X	X			K-G		Yıkılmış
6	Bahar	Kurtuluş	Yazlık	Zeminde		X	X	1200	D-B	X	Perde Mevcut
7	Barbaros/ Nergis/Selma	Denizli	Yazlık	Zeminde		X		800	D-B	X	Yıkılmış
8	Baykal	Gazipaşa	Yazlık	Zeminde		X		600	D-B	X	Yıkılmış
9	Bulvar	Çınarlı	Yazlık	Zeminde	X	X		700	D-B	X	Yıkılmış
10	Cemalpaşa	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde	X	X		750	D-B	X	Yıkılmış
11	Çiçek	İstiklal	Yazlık	Zeminde	X	X		1200	K-G	X	Yıkılmış
12	Denizli	Denizli	Yazlık	Zeminde	X	X		1200	K-G	X	Yıkılmış
13	Dünya/ Yıldız 1	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde	X	X	X	1300	D-B	X	Yıkılmış
14	Elhamra/ Alsaray	Karasoku	Salon	Bağımsız Bina	X	X	X		D-B		Yıkılmış
15	Erciyes	Kuruköprü	Salon	Bağımsız Bina	X	X	X		KB-GD		Yıkılmış
16	Yazlık Erciyes	Çınarlı	Yazlık	Zeminde	X	X		400	D-B		Yıkılmış
17	Gar	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde		X		1300	D-B		Yıkılmış
18	Güleröz	Ziyapaşa	Salon	Zeminde		X	X		D-B		Yıkılmış
19	Güney	Hurmalı	Yazlık	Damda		X			K-G		Yıkılmış
20	Halk/Özen	Kocavezir	Yazlık	Pasaj İçinde	X	X	X	800	KB-GD		Yıkılmış
21	Halkevi	Reşatbey	Salon	Bağımsız Bina	X	X	X		D-B		Mevcut
22	Işık	Reşatbey	Yazlık	Zeminde	X	X	X	450	D-B		Yıkılmış
23	İnci	Sinanpaşa	Yazlık	Zeminde	X	X	X	750	D-B	X	Harabe
24	İpek	Sinanpaşa	Salon	Bağımsız Bina	X	X	X		K-G		Depo
25	İstanbul	İstiklal	Yazlık	Damda		X	X		K-G		Yıkılmış

Sıra	Sinema Adı	Mahallesi	Türü	Niteliği	1961	1972	1985	Kapasite	Yön	Loca	Mevcut Durum
26	İstiklal	İstiklal	Yazlık	Zeminde	X	X	X	650	KD-GB		Depo
27	Kanal	Namık Kemal	Yazlık	Zeminde	X	X	X	750	D-B	X	Perde Mevcut
28	Kelebek	İstiklal	Yazlık	Bodrumda		X			K-G		Yıkılmış
29	Kent	Çınarlı	Yazlık	Zeminde	X			900	D-B	X	Yıkılmış
30	Kervan	Beş Ocak	Yazlık	Zeminde		X		250	KD-GB		Yıkılmış
31	Konak	Sakarya	Salon	Zeminde		X	X		K-G		Yıkılmış
32	Köşk 1	Kurtuluş	Yazlık	Zeminde		X		1100	D-B		Yıkılmış
33	Köşk 2	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde			X	500	K-G		Yıkılmış
34	Lale	Hürriyet	Yazlık	Zeminde		X	X	820	K-G	X	Yıkılmış
35	Levent	Namık Kemal	Yazlık	Zeminde	X	X	X		K-G		Perde Mevcut
36	Mavi Köşk	Ziyapaşa	Yazlık	Zeminde		X		480	K-G		Yıkılmış
37	Melek	Yamaçlı	Yazlık	Zeminde			X	200	K-G		Yıkılmış
38	Mine	Sinanpaşa	Yazlık	Zeminde			X		D-B	X	Yıkılmış
39	Olgun	Sinanpaşa	Yazlık	Zeminde	X			500	D-B		Yıkılmış
40	Renk	Çınarlı	Yazlık	Zeminde		X		850	K-G	X	Yıkılmış
41	Seher	Anadolu	Yazlık	Zeminde		X	X	900	KD-GB	X	Yıkılmış
42	Site	Kurtuluş	Yazlık	Zeminde		X	X		K-G		Yıkılmış
43	Sular 1	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde		X		1100	D-B		Yıkılmış
44	Sun	Çınarlı	Salon	Bağımsız Bina		X	X		D-B		Yıkılmış
45	Şan	Kocavezir	Yazlık	Damda	X	X		150	K-G	X	Perde Mevcut
46	Şoray	Yamaçlı	Yazlık	Zeminde			X		K-G		Yıkılmış
47	Türen	Ziyapaşa	Yazlık	Zeminde	X	X		1300	KD-GB	X	Yıkılmış
48	Venüs	Cemalpaşa	Yazlık	Zeminde		X		550	K-G		Yıkılmış
49	Yavuzlar	Yavuzlar	Yazlık	Zeminde		X	X	750	KD-GB	X	Yıkılmış
50	Yeni Sinema	Kocavezir	Yazlık	Damda	X	X	X	200	K-G	X	Perde Mevcut

Şekil 1. *İncelenen Sinemaların İsimleri ve Konumları (F. Duygu Saban tarafından Google Earth hava fotoğrafı üzerine bilgiler işlenerek oluşturulmuştur)*

Salon Sinemaları

Adana İl Yıllıklarına göre 1965 yılında kentte sekiz adet salon sinemasına (kışlık sinema) karşılık 48 adet yazlık sinema bulunmaktayken (Anonim, 1968, s. 137), 1973 yılına gelindiğinde 11 adet salon sineması ve 70 adet yazlık sinema hizmet vermektedir (Anonim, 1973, s. 188). Söz konusu sinemalardan her mevsim film gösterimi yapılan kışlık salon sinemalarının kent merkezinde yer aldığı, yazlık sinemaların ise kentin farklı mahallelerinde açılmış olduğu görülmektedir.

Adana'daki salon sinemalarının en eskileri Tan (Ünal) Sineması, Asri Sinema (Türkocağı Sineması) ve Alsaray (Elhamra/Lale) Sinemalarıdır. Tarihi kent merkezinde yer alan ve 1939 tarihli kadastro haritasında tespit edilen üç sinemadan en eskisi Adana'daki misyoner faaliyetlerinin bir sonucu olarak inşa edilen (Bozgeyik, 2023) Gregoryen Kilisesinin yeniden işlevlendirilmesiyle oluşturulan Abidinpaşa Caddesi üzerindeki Tan (Ünal) Sinemasıdır. 1961 tarihli hava fotoğrafında binanın yıkıldığı ve boş arazi olarak bırakılmış olduğu görülmekte, 1969 yılında yerine Merkez Bankası Adana Şubesi'nin inşa edildiği anlaşılmaktadır (Şahin, 2019, s. 96). Tan/Ünal Sineması özgün halinde sinema olarak inşa edilmemiş olsa da Asri Sinema inşa edilene kadar kentin tek kapalı sineması olarak hizmet vermiştir.

20. yüzyılın başlarında inşa edildikleri tespit edilen Asri Sinema (Türkocağı) ve Alsaray (Elhamra/Lale) Sinemaları ise kent belleğinde en uzun süre yer edinen ve 1980'li yılların sonlarına kadar hizmet vermiş sinemalardır. Bu iki sinemanın seçkin seyircilerin sineması olduğu, film izlemeye gidilirken en şık kıyafetlerin giyilmesine özen gösterildiği ve film esnasında fısıltıyla bile konuşmaya çekinildiği ifade edilmektedir (Bayıldıran, 2015, s. 133). Yeşilçam filmlerinin ilk gösterimlerinin yapıldığı bu iki sinema çevresindeki sokaklara ismini vermiş, 1939 tarihli kadastro haritasında Asri Sinemanın doğusundaki sokak Sinema Sokağı, Alsaray Sinemasının güneydoğusundaki sokak ise Sinema Geçidi Sokak olarak yer bulmuştur (Saban, 2017, s. 112 ve 126).

Asri Sinema her biri dört kişilik 11 adet locası, 150 kişilik balkonu ve sabit koltuklarla birlikte toplamda 1000 kişilik kapasitesiyle Adana Rum Sineması olarak hayatına başlamış, Bakanlar Kurulu'nun 16 Mart 1924 tarihli kararıyla kamulaştırılarak Adana Türk Ocağına devredilmiş ve Türkocağı Sineması olarak adlandırılmıştır (Anonim, 2022, s. 5). 1931 yılında batılılaşma ve asrileşme hareketinin de etkisiyle sinemanın adı Asri Sinema olarak değiştirilmiştir (Tekerek, 1995, s. 149). Asri Sinemada filmlere ilave olarak tiyatro ve operetler sahnelenmiş, sinema yeni Adana Halkevi binası açılana kadar Halkevi'nin etkinliklerine de ev sahipliği yapmıştır. Adana'nın önemli simalarından Raşit Ener'in sahibi olduğu Alsaray Sineması ise Lale adıyla açılmış, Elhamra olarak 1931 yılında adı değiştirilmiş, 1970'li yılların sonundan itibaren Alsaray adıyla hizmet vermiştir (Tekerek, 2006).

Kentlinin sinema salonlarına olan ilgisi artarken 1940 yılında Adana Halkevi bünyesinde Halkevi Sineması, 1949 yılında ise Hacı Ömer Sabancı'nın inşa ettirdiği (Öymen ve Oral, 2018, s. 54) Erciyes Oteli'nin bir parçası olarak Erciyes Sineması açılmıştır. Halkevi Sinemasında rezervasyon yapılması talep edilmekte ve pazar günlerinde indirimli halk matinesinin yapılacağı duyurulmaktayken, 29 Ekim 1949'da açılan Erciyes Sineması'nın kentin en konforlu sineması olarak Adana'nın uzun zamandan beri muhtaç bulunduğu birçok hususlarda zengin ve cazip özelliklere sahip olduğunun reklamı yapılmaktadır (Anonim, 1949).

Jansen planı doğrultusunda kentin kuzeye doğru gelişmesiyle Halkevi Sinemasından sonra yeni yerleşim alanında 1957 yılında ruhsatı alınan ancak 1961'den sonra inşa edilen (Çam, 2018, s. 37) Arı Sineması ve 1966'da Sun Sineması (Sakçılar, 1966) hizmete girer. Her ikisi de bağımsız binalardan oluşan sinemalardan Sun Sineması 2012 yılında yıkılarak yerine apartman binası

yapılmış, Arı Sineması ise 1980'li ve 1990'lı yıllarda müzikallere ve konserlere ev sahipliği yaptıktan sonra daha küçük sinema salonlarına bölünerek Arıplex adıyla yakın zamana kadar hizmet vermiştir. Çalışma alanında hizmete açılan diğer salon sinemaları Yüreğir'de Sinanpaşa Mahallesinde açılan İpek Sineması ile Vakıflar Sarayı bünyesindeki Arzu Sinemasıdır. 1950'li yıllarda açılan İpek Sineması 1964 yılında modernleştirilerek 1974 yılına kadar aktif olarak hizmet verdikten sonra (Yıldız, 2020, s. 270) günümüzde depolama amaçlı olarak kullanılmaktadır. Arzu Sineması ise 1961 yılında açılan yarışma sonucunda tasarlanarak inşa edilen Vakıflar Sarayı bünyesinde (Saban vd., 2006, s. 125) yakın zamana kadar hizmet vermeye devam etmiş, 2023 yılının Mayıs ayında yıkılmıştır.

Yazlık Sinemalar

Yazları sıcak ve kurak geçen Adana ikliminde ve televizyonun her evde bulunmadığı ya da henüz sürekli ve düzenli yayınların yapılmadığı 1960lı ve 1970li yıllarda yazlık sinemalar kentlinin yaz akşamlarında eğlenmek için akın ettiği eğlence mekanları olarak önem kazanmıştır. 23 Nisan'da açılan (Bayıldıran, 2015: 131) ve Ekim ayına kadar hizmet veren Adana'daki yazlık sinemaların önemi izleyici sayısıyla ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinde nüfusun 290.515 kişi olduğu 1965 yılında (Anonim, 1968: 46) yılda 4.191.373 kişi sinemaya giderken diğer eğlence yerlerinin kullanıcı sayısı 132.707'dir (Tekerek'in (2006) Çukurova Gazetesinden (10 Mart 1965) aktarımı). 1969 yılında 75 adet olduğu ifade edilen yazlık sinemaların toplam kapasitesinin Anadolu'daki diğer kentlerle kıyaslandığında en az iki katı olması kentte (Çam'ın (2018, s. 24) Coş'tan (1969) aktarımı) yazlık sinema endüstrisinin son derece önemli olduğunu göstermektedir.

Yazlık Sinemaların Konumlanma İlkeleri

Çalışma kapsamında tarihi kent merkezinde dokuz adet, Seyhan Nehri'nin doğu yakasında sekiz adet, Jansen planının uygulanmaya başlanmasından sonra tarihi kent merkezinin kuzeyindeki planlı alana geçiş bölgesi olarak tanımlanan Çınarlı-Reşatbey bölgesinde beş adet, Sular bölgesinde sekiz adet ve kentin kuzey ve doğu çeperlerinde dokuz adet olmak üzere toplamda 39 adet yazlık sinema incelenmiştir. Yapılan incelemede tarihi kent merkezi ve yakın çevresi ile iki farklı bölgede sinemaların yoğunlaştığı, buna ilave olarak mahalle sinemalarının da kentin farklı noktalarında hizmet verdiği anlaşılmaktadır. 18 adet sinema doğu-batı yönünde yerleştirilmişken, 15 adedinin kuzey-güney yönünde, beş adedinin ise kuzey doğu güney batı yönünde, geri kalan bir adedinin ise kuzeybatı güneydoğu yönünde konumlandırıldığı tespit edilmiştir. Yönlenmenin çeşitliliği yazlık sinemaların hava karardıktan sonra hizmet vermeleriyle ve akşam saatlerinde açık havada rüzgâr yönünün önemli bir kriter teşkil etmemesiyle açıklanabilir.

Tarihi Kent Merkezindeki Yazlık Sinemalar

Adana tarihi kent merkezinde inşa edilmiş olan salon sinemaları 1960lı ve 1970li yıllarda dokuz adet açık hava sinemasıyla çevrelenmiştir. İstiklal Mahallesindeki dört sinema (İstiklal, İstanbul, Kelebek ve Çiçek Sinemaları) Kocavezir Mahallesindeki birbirine yakın üç sinema (Şan, Halk/Özen, Yeni Sinema) ile desteklenmiş, Hurmalı, Beş Ocak ve Hürriyet mahalleleri de yazlık sinemalarla şenlenmiştir (Şekil 1). Bu sinemalardan Güney, İstanbul, Şan ve Yeni Sinema mevcut binaların damında oluşturulmuştur (Aydın, 2015, s. 16; Bayıldıran, 2015, s. 132). Damda oluşturulan söz konusu sinemaların kapasitesinin başka yerlerde '*bahçe sineması*' olarak da adlandırılan (Bayıldıran, 2015, s. 130) ve yüksek duvarlarla çevrili toprak zemin üzerinde oluşturulan sinemalardan az olmasının temel sebebi dam sinemalarının üzerinde yer aldıkları binaların yüzölçümüyle doğru orantılı olmasıdır. Şan Sinemasının 150, Yeni Sinemanın 200 kişi kapasiteli olmasının temel nedeni budur.

Çalışma kapsamında incelenen yazlık sinemalardan damda olanların tarihi kent merkezine yakın noktalarda yer alması tesadüfi bir durum değildir. Kentin bu bölgesinde yapılaşmış alanların fazla olması nedeniyle açık hava sineması oluşturacak boş parsellerin bulunmaması bu bölgede damların sinemaya çevrilmesinin ana nedeni olarak görülebilir. Kelebek Sineması gibi bir binanın bodrum katında hizmet veren bir sinemanın bu bölgede yer alması da aynı duruma bağlanabilir.

Çınarlı-Reşatbey Bölgesindeki Yazlık Sinemalar

Jansen tarafından planlanan ve 1935 yılında Atatürk Parkı ile uygulanmaya başlanan tarihi kent merkezi ile yeni istasyon arasındaki planlı alana geçiş bölgesi olarak adlandırılabilecek Çınarlı-Reşatbey bölgesi, 1940'ta Halkevi'nin açılmasına ve bünyesindeki Halkevi Sinemasının hizmet vermeye başlamasıyla diğer salon sinemaları ile yazlık sinemaların da eklenmesine şahit olur. Kentin müstakil evlerle imara açılan bu bölgesi modern Adana'ya uzanan ve henüz tam olarak yapılaşmamış bir alandır. Bu bölgedeki yazlık sinemaların üçünün (Yazlık Erciyes, Bulvar ve Kent) bugün Ziyapaşa Bulvarı olarak bilinen *30 Metrelik Cadde* ya da *İstasyon Yolu* üzerinde oluşturulduğu, Halkevi'nin civarında ise Işık sineması başta olmak üzere yazlık sinemaların hizmet verdiği görülmektedir.

Bu sinemaların kapasitesinin tarihi kent merkezi civarındakilerden daha fazla olduğu, en az kapasiteli Yazlık Erciyes Sineması 400 kişilik iken, Kent Sinemasının kapasitesinin 900 kişiye ulaştığı tespit edilmiştir. Ziyapaşa Bulvarı üzerinde yer alan her üç sinema doğu-batı yönünde konumlanmışken, Işık Sineması ile Atatürk Parkı'nın güneyindeki Renk sinemasının kuzey-güney doğrultuda oluşturulduğu görülmektedir. Sinemaların yönlenmesinde net bir tavır olmaması bu bölgede kadastro işlemleri ile oluşturulan parsellerin dar kenarlarının yola cephe vermeleri ve henüz yapılaşmanın tam olarak gerçekleşmemiş olmasıyla açıklanabilir.

Sular Bölgesindeki Yazlık Sinemalar

Sular bölgesi 1911'de hizmete açılan yeni tren istasyonunun doğusunda ve demiryolunun güneyinde yer alan, Ziyapaşa ile Cemalpaşa Mahallelerinin kesiştiği alanı tanımlayan Atatürk Caddesi'nin demiryolu hattına ulaştığı bölgedir. Bu bölge diğer iki bölgeye kıyasla en geç yapılaşmış alandır. Bunun bir sonucu olarak geniş ve boş arsaların yer aldığı bölgede 1961'de var olduğu tespit edilen Venüs Sinemasına ilave olarak 1961-1972 yılları arasında altı adet sinema (Sular 1, Bahar, Dünya/Yıldız, Gar, Köşk 1 ve Site) ve 1972'den sonra Köşk 2 sineması oluşturulmuştur. Sular Bölgesindeki sinemalar ilk açılan 550 kişi kapasiteli Venüs Sineması dışında 1100 kişi (Sular 1), 1200 kişi (Bahar) ve 1300 kişilik (Dünya/Yıldız ve Gar) kapasiteleriyle kentteki en büyük sinemalardır. Aynı anda 7500 kişinin film izleyebildiği bu sinemalar sayesinde Sular bölgesi tüm Adanalıların yaz akşamlarında akın ettiği, akşam saatlerinde trafiğe kapatılan ve sadece yazlık sinemalar ile değil sokak üzerinde çeşitli yiyecek ve içecek satan seyyar satıcılarla kentin en canlı bölgesi haline gelmiştir.

Bölgede yapılaşmanın artmasıyla yıkılan Köşk 1 sineması 1985'te doğuda bir başka alanda daha küçük kapasiteyle açılsa da, bölgedeki dört sinema (Dünya/Yıldız, Gar, Köşk 1 ve Venüs) yıkılarak yerini apartman binalarına bırakmaktan kurtulamamıştır (Şekil 2). Sular bölgesindeki sinemaların da yönlenmesinde belirli bir ilke göze çarpmamakta, yerleşilecek boş alanın en fazla oturum alanı oluşturulacak şekilde organize edildiği anlaşılmaktadır. Sular bölgesindeki yazlık sinemalar 1980'li yıllarda bazı mahalle sinemalarıyla birlikte kullanımda kalmış, sadece Bahar sinemasının perdesi günümüze ulaşmıştır.

Şekil 2. *Sular Bölgesindeki Yazlık Sinemaların Gelişim ve Dönüşümü (F. Duygu Saban tarafından Harita Genel Komutanlığından temin edilen hava fotoğrafları düzenlenerek oluşturulmuştur)*

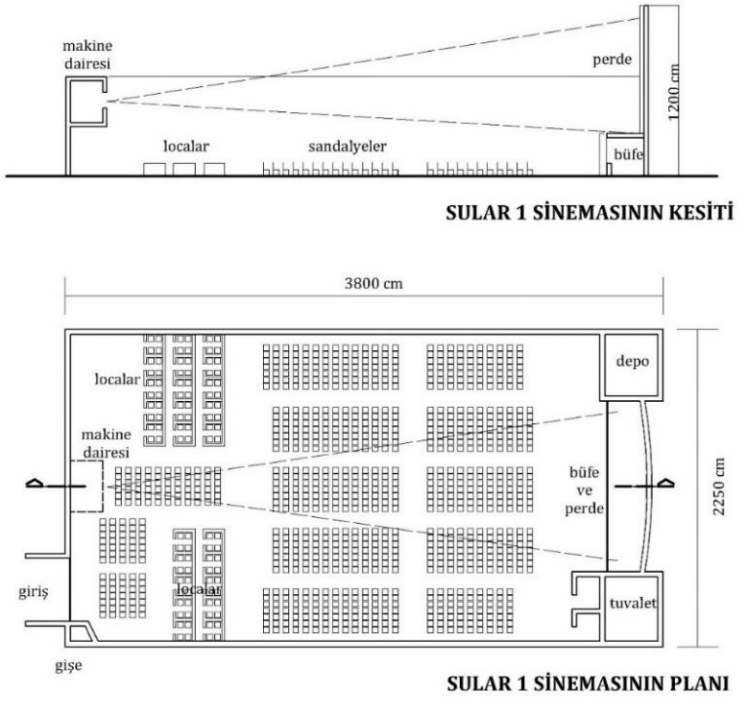
Diğer Mahallelerdeki Yazlık Sinemalar

Yukarıda detaylarıyla açıklandığı gibi yazlık sinemaların tarihi kent merkezi, Çınarlı-Reşatbey bölgesi ve Sular bölgelerinde yoğunlaştığı görülmekle birlikte, kentteki en uç mahallelerde dahi çalışma kapsamında ele alınan zaman aralığında yazlık sinemaların oluşturulduğu tespit edilmiştir. Söz konusu sinemaların kapasitesi Yamaçlı Mahallesindeki Melek Sineması örneğinde 200 kişi olabildiği gibi, Denizli Mahallesindeki Denizli Sinemasında 1200 ve Ziyapaşa

Mahallesindeki Türen Sinemasında 1300 kişiye çıkabilmektedir. Bu durum hem yazlık sinemalara olan ilgiyi göstermekte, hem de iki filmin arka arkaya gösterildiği sinemalara her mahalle sakininin ulaşabildiği anlamına gelmektedir. Bir gazoz parasına iki film izlemenin (Bayıldıran, 2015, s. 131) her ekonomik sınıftan Adanalının yaz aylarında keyifli vakit geçirmesine imkân tanıdığı, mahallelerdeki yazlık sinemaların yönlenmesinde de belirli bir kriter bulunmadığı, üzerine inşa edileceği alanın geometrisine göre sinemaların şekillendiği anlaşılmaktadır.

Yazlık Sinemaların Tasarım İlkeleri

Boş arsalara inşa edilen yazlık sinemaların para vermeden film izlenmesine engel olmak için yüksek briket duvarlarla çevrelendiği, mahalle sinemalarının bazılarının ise tahta perde ile sınırlandırıldığı görülmektedir. İzleyicilerin çoğunlukla tahta sandalyeler üzerinde oturarak film izlediği yazlık sinemaların bazılarında aileler ya da gruplar için localar oluşturulmuştur (Şekil 3). 80-90 cm yükseklikteki duvarlarla çevrili localar perdeye en uzak noktada yer alır ve ücreti tahta sandalyelere kıyasla daha fazladır. Yer ayırtmanın söz konusu olmadığı yazlık sinemalarda perdeye yakın oturmak filmi izleyebilmek açısından sıkıntı yaratsa da sinemaların yaz aylarında tam kapasite ile çalıştığı bilinmektedir.

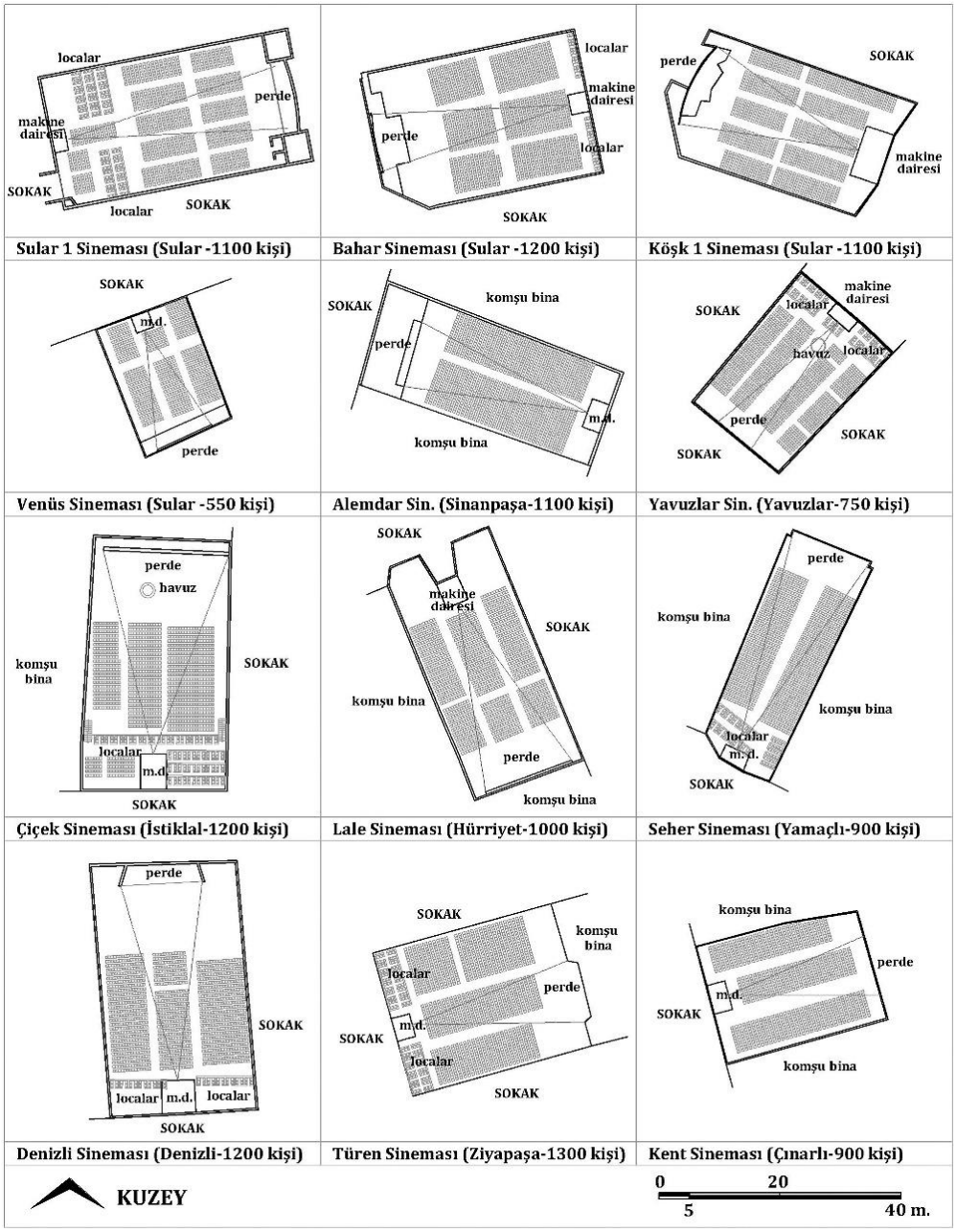

Şekil 3. *Sular 1 Yazlık Sinemasının Mekân Organizasyonu (1972 tarihli hava fotoğrafı F. Duygu Saban tarafından AutoCAD'e aktarılarak çizilmiş, sinemanın eski fotoğraflarından faydalanılarak duvar ve perde yüksekliği yaklaşık olarak verilmiştir)*

Yazlık sinemaların perdeleri genellikle dörtgenin dar kenarına inşa edilmekte, diğer dar kenara yerleştirilen makine dairesindeki projeksiyon cihazı ile filmler perdeye yansıtılmaktadır. Sinema perdesinin yüksekte yer alması gerektiğinden perdenin altında büfe, depo, tuvalet gibi birimlerin oluşturulduğu görülebilmektedir. Yazlık sinemalarda önemli konulardan birisi de tahta sandalyelerin sezon dışında nerede depolandıklarıdır. Sayıları yüzlerce olan tahta sandalyelerin perdenin altında oluşturulan depo bölümünde saklanması söz konusu olmamıştır, sandalyeler sezon dışında üst üste yerleştirilerek sinemanın belirli bir bölgesinde bekletilmekte, sezon başlangıcında onarım ve boya işleri yapılarak yeniden kullanıma sunulmaktadır.

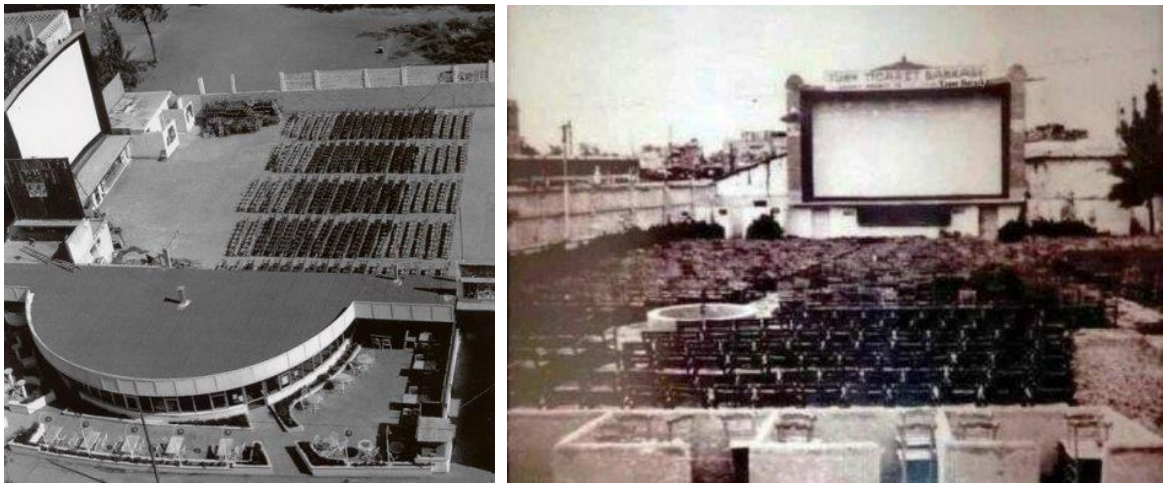
Yazlık Sinemaların Plan Şemaları

Çalışma kapsamında incelenen 39 adet yazlık sinema içinden dört adedi Sular bölgesinde, diğerleri sekiz farklı mahallede yer alan toplamda 12 adet sinema plan şemalarını karşılaştırmak üzere seçilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda; kapasiteleri 550 ile 1300 kişi arasında değişen sinemaların tamamında dikdörtgene yakın bir formda ve dikdörtgenin dar kenarına perde gelecek şekilde planlama yapıldığı görülmektedir (Şekil 4). Yarısı localı olarak tasarlanmış olan sinemaların bazılarında ayrıca süs havuzu da yer almaktadır. Boyutları kapasitelerine göre değişen sinemaların Sular bölgesinde olanları yaklaşık olarak 20 metreye 40 metre boyutlarındadır.

Şekil 4. *Detaylı Olarak İncelenen Sinemaların Sokakla İlişkisi, Plan Şemaları ve Kapasiteleri (F. Duygu Saban tarafından 1972 tarihli hava fotoğrafı kullanılarak AutoCAD ortamında çizilmiştir)*

Geometrik formları, boyutları ve yönlenmeleri benzerlik gösterse de yazlık sinemalarda tahta sandalyeler için oluşturulan sıraların genişliği on sandalyeden on yedi sandalyeye kadar çıkabilmektedir. Sandalye sıralarının genişliği sirkülasyon için gerekli boşluğu doğrudan etkilediğinden az sayıda sandalyeden oluşan sıralar ve fazla sayıdaki sirkülasyon alanının daha konforlu bir film izleme deneyimi sunacağı düşünülebilir. Bu bağlamda Alemdar sinemasında 17, Seher sinemasında 12 sandalyeden oluşan iki sıralı oturma düzeninin incelenen yazlık sinemalar arasında konfor koşullarını en az gözeten planlamaya sahip olduğu ve daha fazla sandalye sığdırmak amacı taşıdığı savunulabilir.

Fotoğraf 1 ve2. *Sular 1 Sinemasının 1980'lerdeki durumu (sol) (Mehmet Baltacı Arşivi) ve içinde süs havuzu barındıran bir sinema (sağ) (Resul Gül Arşivi)*

Kentin eğlence tarihinde önemli yer tutan yazlık sinemaların bugünkü durumları incelendiğinde altı adedinin perdesinin mevcut olduğu, iki adedinin depo olarak kullanıldığı, diğerlerinin yıkılmış ya da harabe durumda oldukları görülmektedir (Fotoğraf 1, 2, 3 ve 4). Halen mevcut olan tek sinema film gösterimi yapılmamakla birlikte Arı Sinemasıdır, ancak tek ve geniş bir sinema salonu küçük salonlara bölünerek dönüştürüldüğünden, sinema özgün niteliğini yitirmiştir.

Fotoğraf 3 ve4. *Kent Sineması (sol) (Erol Coş Arşivi) ve Levent Sinemasının (sağ) (Resul Gül Arşivi) Güncel Durumu*

SONUÇ

Adana kent kültüründe önemli yere sahip olan sinemaların kentteki konumlarını belirlemek, 1961-1985 yılları arasında kentin gelişimiyle sinemaların etkileşim halinde olup olmadığını anlamak, sinemaların mimari ve mekânsal özelliklerini tespit etmek amaçlarını taşıyan çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

20. yüzyıl başından itibaren eğlence sektörünün önemli bir parçası haline gelen sinemada film izleme aktivitesi Adana kent merkezinde inşa edilen sinemalar ile başlamış, kentin ekonomik gelişimine bağlı olarak aldığı iç göçle artan nüfusa hizmet etmek amacıyla kent merkezine ilave olarak Çınarlı-Reşatbey ve Sular bölgelerinde yoğunlaşacak şekilde yazlık sinemalar oluşturulmuştur. Sinemaların nitelikleri değerlendirildiğinde, incelenen 50 adet sinemadan 11 adedinin salon sineması olması ve bunların tarihi kent merkezi ile planlı alana geçiş bölgesi olarak tanımlanan Çınarlı-Reşatbey bölgesinde yer alması dikkat çekicidir. Salon sinemaları yılın tamamında hizmet verip konforlu bir film izleme deneyimi sunarken, kentlinin yaz akşamlarında yapay iklimlendirme olmayan evlerinden kaçarak akın ettiği yazlık sinemalar ucuz olmaları, kentin farklı yerlerinde toplanmış olmalarına rağmen kendi mahallelerine yakın noktalarda alternatif sinemaların bulunması, bir gecede iki film birden gösterilmesi, bir sinemadaki filmin beğenilmemesi halinde diğerine geçerek bir başka filmin izlenebilmesi gibi nedenlerle toplumun her kesiminden vatandaşların tercih ettiği mekanlardır.

Yazlık sinemalar kent merkezinde ve Çınarlı-Reşatbey bölgesinde salon sinemaları ile birlikte konumlanmışken, Sular bölgesinde sadece yazlık sinemalar oluşturulmuştur. Bu durum 1940 yılında onaylanan imar planının tarihi kent merkezi ile yeni istasyon arasındaki Halkevi'nin inşa edildiği güney bölgede öncelikli olarak uygulanmaya başlanması, açılan yeni caddeler üzerinde yoğunlaşmaya başlayan sinemaların hem kent merkezinde yaşayanlara hem de yeni oluşturulan mahallelerdekilere hizmet edebilecek bir noktada olmasıyla açıklanabilir. Sular bölgesindeki sinemaların çoğu 1961-1972 yılları arasında birbirine yakın şekilde inşa edilmiş yazlık sinemalardır ve bu bölge yaz akşamlarında sadece yaya trafiğine açılan, sinemalar, seyyar satıcılar, yiyecek-içecek stantlarıyla şenlenen özelliğiyle kentin yeni toplanma mekânı haline gelmiştir. Yazlık sinemaların izlerinin halen görülebildiği bölgede sekiz adet yazlık sinemanın oluşturulmasının temel nedeni kuzeye doğru büyüyen kentin bu bölgesinde yapılaşmamış geniş alanların bulunması ve demiryolu hattı boyunca uygulanan yapılaşma yasaklarıdır.

Diğer mahallelerdeki sinemalar değerlendirildiğinde ise Yavuzlar'dan Denizli'ye, Namık Kemal'den Hürriyet'e kadar hemen her mahallede yazlık sinemaların oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak kentin her bölgesinde oluşturuldukları görülen yazlık sinemaların 1970'li yılları hatırlayan her kentlinin hafızasında bu nedenle yer ettikleri söylenebilir.

Mekânsal organizasyon açısında yazlık sinemalarda yönlenme olarak bir tasarım ilkesi olmadığı, parselin ya da boş alanın boyutları dikkate alınarak dikdörtgenin dar kenarında sinema perdesinin yer alacağı şekilde sinemaların planlandığı, binaların damında yer alanların da benzer şekilde oluşturulduğu, sinemaların kapasitelerinin 150 kişi ile 1300 kişi arasında değiştiği anlaşılmıştır. Tahta sandalyelerin iki veya daha fazla grupta sıralandığı yazlık sinemaların bazılarında locaların yer alması ve süs havuzlarının oluşturulması rekabetin mekânsal yansımaları olarak değerlendirilebilir. Sinemanın boyutları daha fazla kişiye oturma imkânı verebilecekken sandalye sıraları arasındaki mesafesi ve en ön sıradaki sandalyenin perdeye uzaklığı diğer sinemalara kıyasla fazla olan sinemaların Sular bölgesinde yoğunlaşması, bu bölgedeki sinemalar arasındaki rekabetin diğerlerine göre fazla olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte Yavuzlar Mahallesindeki Yavuzlar Sineması ile İstiklal Mahallesindeki Çiçek Sineması mahalle sinemaları arasında izleyiciye sundukları konfor imkânlarıyla diğerlerinden farklılaşmaktadır.

Yüksek duvarlarla çevrili sinemalarda belirli tipolojik özelliklerin hâkim olduğu görülmüştür. Sinema perdesinin dikdörtgenin dar kenarında olduğu sinemalarda üç grup halinde oturma düzeni en yaygın düzendir. Locası olan sinemalarda ise localar sinema perdesine en uzak noktada, makine dairesine yakın yerde konumlandırılmıştır. Sinema perdesinin boyutları sinemanın oluşturulduğu alanın boyutlarıyla doğru orantılıdır, en yüksek ve geniş sinema perdeleri Sular bölgesindeki sinemalardadır.

Sonuç olarak, Adana kent kültüründe 1960lardan 1980lerin sonuna kadar etkili olan, kozmopolit bir yapıya sahip kentlileri bir araya getirmiş olmasıyla ve sayısız sinema sanatçısının yetişmesine katkısıyla öne çıkan, kentin gelişimiyle paralel olarak oluşturulmuş ve halen izleri sürülebilen yazlık sinemalar, mimari özellikleri açısından yüksek niteliğe sahip olmasa da tasarımlarında belirli bir anlayış hâkimdir. Yazlık sinemalardaki tasarım anlayışının ortaya çıkarılmasının bundan sonra yapılacak çalışmalara ilham vermesi, kent belleğinde yer etmiş olan yazlık sinemaların mekânsal özellikleriyle de anlaşılması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

Anonim (1949). *Halkevi sinemasında bu akşamdan itibaren* ve *şehrimiz güzel bir sinemaya kavuşuyor*. Yeni *Adana Gazetesi*, 27 Ekim 1949.

Anonim (1968). *Adana il yıllığı*. Adana: İpek Matbaası.

Anonim (1973). *Adana il yıllığı*. Adana: Kemal Matbaası.

Anonim (2022). *Adana sinema mirası-sinema mekânları kataloğu*. Ortak Kültür Mirası: Türkiye ve AB Arasında Koruma ve Diyalog-II (CCH-II) Hibe Programı Raporu.

Aydın, D. (2015). *Hergele Yolu-İstiklal Mahallesinden tozu alınmış yıllar.* İstanbul: Heyamola Yayınları.

Bayıldıran, S. K. (2015). *Halklar mahşeri Kocavezir.* İstanbul: Heyamola Yayınları.

Bozgeyik, Ö. (2023). *Misyoner faaliyetlerinin Osmanlı kentlerinin biçimlenmesine etkisi-merkezi Türkiye misyonu örneği (*Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Adana.

Bozyiğit, A. E. (1999). Eski Ankara sinemaları, *Kebikeç*. 9: 171-176.

Coş, N. (1969). Türkiye'de sinemaların dağılışı. *AS Akademik Sinema – Filmcilik Sinemacılık Dergisi*, 2, 19-26.

Çam, A. (2018). 1960-1975 yılları arasında Adana'da filmcilik ve sinemacılık işi. *İleti-ş-im, 28*, 9-41.

Çam, A. ve Şanlıer Yüksel, İ. (2021). Adana sinemalarının haritalanması: Yeni/ yerel sinema tarihi çalışmalarında çoklu yöntemlerin ve coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı, *Moment Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 8(1): 289-310.

Erkılıç, H. & Ünal, R. (2018). Türkiye sinemasına özgü bir üretim tarzı olarak bölge işletmeciliği: Adana Bölgesi İşletmeciliği Örnek Olay. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3): 54-74.

Ertaylan, A. (2013). Yeşilçam döneminde Van'ın sinema kültürü. *Turkish Studies*. 8(8): 1839-1857.

Gökmen, E. & Gür, H. (2017). Yazlık açık hava sinemaları: Sinema mekânlarının sosyal bir alan olarak işlevleri, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(2): 2-18.

Kurt, Ş. (2018). Sinema izleme kültürü ve toplumsal gelişimi. *Asya Studies*, 4: 23-38.

Öymen, A. & Oral, T. (2018). *01 Adana 80'li yıllarda Adana.* İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A. Ş.

Özaloğlu, S. (2017) Hatırlamanın yapıtaşı mekânın bellek ile ilişkisi üzerine. T. Erman ve S. Özaloğlu (Ed), *Bir varmış bir yokmuş toplumsal bellek, mekân ve kimlik üzerine araştırmalar* (ss. 13-19). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, S. (2013) Türkiye'de sinema mekânlarını sözlü tarih üzerinden anlamak. *Milli Folklor*, 25(98): 19-31.

Saban, D., Karaman, F., Erman, O. ve Durukan, İ. (2006). *Adana mimarlık rehberi 1900-2005.* Adana: T.M.M.O.B. Mimarlar Odası Adana Şubesi.

Saban, F. D. (2017). *Geleneksel Adana-mahalleler, sokaklar, binalar.* Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Sakçılar, S. (1966) *Adanamız modern bir sinemaya kavuştu*. Yeni Adana Gazetesi, 25 Şubat 1966, s.1.

Satur, G. (2018) Sinemada Ankara kentinin izdüşümü: Bir kenti sinema üzerinden okuma deneyimi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, Cilt 11, Sayı 2: 1607-1630.

Şahin, B. B. (2019). *Adana tarihi kent merkezinde morfolojik bir okuma; Abidinpaşa Caddesi'nin 1938-2018 yılları arasındaki fiziki değişimi (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Tekerek, N. (1995). *Cumhuriyet Döneminde Adana'da Batı tarzı tiyatro yaşamı (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tekerek, N. (2006) *Hayallerim…Yıldızlar…ve bereketli topraklarda sinema*. Erişim Tarihi: 11.05.2023. wowturkey.com, https://web.archive.org/web/20100411071802/http://nurhantekerek.com/

Yıldız, B. (2020). *Adana İli, Yüreğir ilçesinin 1950-1986 yılları arasındaki fiziksel gelişimi (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.